

Dinsdag 9 november 1915 – ochtendeditie

Leerplicht en voertaal te Brussel en omtrek (KVdW).

Brussel, 31 oktober.

Ik vertelde u dus, dat artikel 20 der schoolwet van 19 mei 1914, door de Duitsers in toepassing gebracht, als voertaal van het onderwijs in de lagere scholen de moedertaal voorschrijft; dat lid 3, litt. 2 van hetzelfde artikel aan het gezinshoofd de bevoegdheid toekent, zelf die moedertaal te kiezen en aan te duiden; dat de gemeentelijke besturen van Groot-Brussel, toen het op uitvoering der wet aankwam, deze gezinshoofden naar hun beslissing in deze gevraagd hadden; dat de uitslag daarvan echter te erbarmelijk was om er staat op te kunnen maken; dat men dus, tot verdelen in Vlaamse en Waalse klassen, zijn toevlucht had moeten nemen tot de algemene volkstelling van 1910; dat het verhoudingen aan het licht gebracht had, die ...

Maar laten wij met orde te werk gaan.

Onder de voorsteden van Brussel zijn er, die overwegend Vlaams, andere die overwegend Frans zijn. De zuidelijke rand verkeert in het tweede, de noordelijke in het eerste geval; al dient opgemerkt dat de geografische ligging veel minder invloed op de gebruikelijke taal heeft, dan de maatschappelijke stand der bewoners. Waaruit men afleiden kan: Brussel is over het algemeen Vlaams; de rijkeluiswijken alleen zijn overwegend Frans. Ziehier trouwens cijfers: in de agglomeratie Brussel hebben zich als Vlaamssprekend in 1910 aangegeven 356.471 inwoners, tegenover 411.499 die als gewone omgangstaal het Frans (of een andere taal) opgaven. Ruim drie vierden erkende Vlamingen dus; terwijl slechts in Brussel, Elsene, Etterbeek, Schaarbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Vorst, om

de twee aangegeven redenen, meer Frans- dan Vlaamssprekers zijn, en in al de andere voorsteden de laatsten in hoge mate de bovenhand hebben. De verhouding der schoolkinderen is op weinig na deze der inwoners in het algemeen; zij wordt groter ten voordele van de Vlaamse kinderen, als men - en op goede gronden - onder dezen de leerlingen rekent der klassen waar de voertaal gemengd is, zoals er in sommige gemeenten nog bestaan.

De billijkheid eerst, de toepassing der nieuwe wet in de tweede plaats, komen nu eisen dat het aantal Vlaamse klassen in verhouding zou zijn met het aantal Vlaamse leerlingen. Is dit het geval? In Groot-Brussel zijn er 870 Franse klassen, tegen 463 Vlaamse; voegt men bij de Vlaamse klassen de gemengde (245), dan komt men tot een proportie, die inderdaad nogal goed overeenstemt met het algemene bevolkingscijfer (ruim drie vierden).

Deze cijfers zijn echter bedrieglijk, en ik bewijs het u.

De overwegend Vlaamse voorsteden doen, het dient gezegd, doorgaans inzake voertaal hun plicht. Ik ga verder en zeg: de meeste dezer voorsteden begrijpen, dat de lagere school een volksschool is; dat algemene cijfers in opzicht van taal nog geenszins kunnen gelden voor de schoolbevolking; dat de verfranste burgerij haar kinderen meestal niet naar de lagere gemeenteschool stuurt; dat het Vlaamse volkselement aldus stijgt naarmate het Franse burgerement vermindert. Zo hebben wij te Ukkel, waar 11,240 Franssprekers tegenover 15,739 Vlaamssprekers staan, 37 Vlaamse en 32 gemengde klassen, tegen slechts 18 Franse. Ik wil u met al die cijfers niet vermoeien; gij zult u dus tevreden stellen met de wetenschap, dat hetzelfde geldt voor Watermaal-Bosvoorde; en merk er, bid ik u, bij op, dat Ukkel als Bosvoorde aristocratische voorsteden zijn, waarvan de dito jeugd meestal scholen in de stad zelf bezoekt.

Hoe helemaal anders gaat het toe in de gemeenten, die, blijkens de statistiek eerder Frans zijn! Daar hebt gij, om te beginnen, de stad Brussel zelf, Brussel als afzonderlijke stad telt 79,223 Vlaamssprekers tegenover 97,850 Franssprekers; ik wil niet nagaan hoeveel Vlamingen zich onder deze laatsten bevinden: ik stel alleen vast dat, van de algemene bevolking, weer ruim drie vierden als Vlamingen wensen behandeld te worden. En nu zou het logisch zijn, nietwaar, dat op de gemeentescholen minstens ruim drie vierden der klassen Vlaams waren? Hoewel, ziehier de welsprekende cijfers: men telt te Brussel vijfhonderd en dertien Franse klassen tegen vier, zegge vier, Vlaamse. In Sint-Gillis maken de Vlamingen ruim één derde der bevolking uit: men vindt er 141 Franse klassen, en geen enkele Vlaamse. Meer dan een vierde der bevolking van Sint-Joost-ten-Node is Vlaams: er is geen enkele Vlaamse klas op een totaal van 71. Vier vijfden haast van Schaarbeek bestaat uit Vlaamse inwoners: zij beschikken over zes klassen tegen 177 voor de Franssprekers. En in de andere meer Waalse voorsteden gaat het niet beter. Integendeel!

Het gevolg is dubbel: de meeste Vlaamse kinderen blijven van onderwijs in de moedertaal verstoken, hetgeen zooveel wil zeggen als dat zij niets begrijpen van al wat men hun onderwijst; waar dit niet het geval is, en de kinderen dus les krijgen in de eigen taal, zijn in vele gevallen de klassen overvol. Een gemiddeld cijfer is: 19 leerlingen per Franse klas tegen 35 per Vlaamse. In hoeverre dit voor het onderwijs bevorderlijk is, laat ik aan uw oordeel over.

Gelukkig eist de nieuwe wet, dat daar verandering in zal komen; de verandering zal ver strekken; zij zou ongetwijfeld nog groter zijn, indien meer bevoegden dan het gezinshoofd beschikking hadden over de te gebruiken voertaal.

Die verandering zal, voor Groot-Brussel, tevens moeilijk zijn. En niet zozeer nog door het feit, dat men talloze Vlaamse klassen moet

bijmaken, maar omdat men gebrek aan leerkrachten heeft en ook in de naaste toekomst hebben zal.

Als een jongeling of een meisje naar de officiële kweekschool voor onderwijzers of onderwijzeressen wil, wordt hij (zij) voor de keuze gesteld: Vlaams of Frans regime. Nu heeft hij (zij) gewoonlijk een Franse lagere school doorlopen, zelfs al kenden zijn (hare) ouders geen woord Frans, en juist wel omdat zij alleen hun Vlaams spraken. Hetzelfde voor de middelbare school. De (geheel vrije) keuze voor de normaalschool valt dan niet meer te betwijfelen. En zo komt het dat wij gebrek lijden aan Vlaamse leerkrachten, en dat dit nog enkele jaren kan duren.

Ook dat zal, het spreekt vanzelf, verbeteren: de kandidaat onderwijzers zullen er immers rechtstreeks profijt bij hebben, Vlaams regime te volgen. Het kan trouwens niet anders, of ook hier zal de wet moeten ingrijpen. Intussen is het treurig voor de leerlingen zelf der normaalscholen. En ik heb er een doorslaand bewijs van. Dit jaar meldden zich, ter aanvaarding tot de eerste jaargang van de staatsnormaalschool voor meisjes te Brussel, een aantal postulanten aan. Deze voor de Vlaamse afdeling, weinig talrijk, werden alle toegelaten, voor zover zij bij examens hadden voldaan. Van de andere, die in de Franse afdeling wensten opgenomen te worden, slaagden er bij de zestig; er was echter slechts plaats voor veertig; de twintig andere meisjes, die naar blijk van hun examens, even bekwaam als die veertig waren, verliezen dus, gedwongen, een heel jaar; tenzij ze verkozen de leergangen te gaan volgen van een vrije normaalschool, of van een staatsnormaalschool in de provincie - hetgeen, onder de tegenwoordige omstandigheden, uitgesloten is.

Gij ziet dat de nieuwe wet ook hierin verandering eiste: die verandering zal noodzakelijk iedereen ten bate zijn, die van goede wil en van goede dunk is.

Dinsdag 9 november 1915 – avondeditie

Uit Luikerland.

Luik, november.

Ik kan niet zeggen, niemand kan hier zeggen of de oorlog nog een andermaal en vreselijker dan in augustus 1914 zal over ons komen, noch of hij, komend, zal waaien als een koelte die een zegen is na een vernietigende storm. Wat ik beslist kan zeggen is, dat de oorlog hier uit is, dat men hem in de grote stad, zelfs met de scherpst opmerkende ogen, nergens meer pijnigen voelt. De magazijnen zijn vol koopwaren en vol kopers. Ik weet niet of de Grand Bazar op de Place Saint Lambert ooit betere zaken heeft gedaan. De hotels hebben al hun tafels bezet en dienen met gemak zelfs Zeelandse mosselen op. Er is geen enkele voorname pasteibakkerij, geen enkele toog van suikergoed, die niet de gans dag gerieft, zijn ronde marmere tafeltjes niet aanhoudend heeft bezet met eetlustige dames, heren en kinderen. Tot het uiterste minuutje voor het sluitingsuur hebben de koffiehuzen volk, dat er net zo gerust zit te keuvelen, kaart of domino te spelen of danst en trippelt rond de biljarttafel, alsof de wereldkrijg zo diep reeds in de geschiedenis was gedrongen als de honderdjarige oorlog of de verovering van onze gouwen door de legers van Julius Caesar. Men meende nog voor kort, dat zeker de modeartikelen, de grote klerenwinkels, de juweelhandel zouden ineenzakken, na uitgestorven nering. Niets van! De heren dragen nieuw, en de kleine burgerij, en jong en oud. De dames wedijveren met nieuw bont, met nieuwe frisse drachten, naar de laatste eis, tot in schoeisel en kousen toe. Er is nieuw, overvloedig nieuw in hoeden en petten, in sigaren en sigaretten, in wandelstokken en regenschermen. Voor de wandgrote toogruit van

een rijke winkel met bureaugerief in de rue de la Cathédrale pronkt een eenvoudige, doch allerkunstigst bewerkte inktpot, een bronzen, bijzonder fijn naar het leven voorgestelde leeuw, die een marmeren rots beklimt, om aan een drinkbekken te komen. Dit kleinood staat 250 frank! Verkocht wordt het zeker. Wie had in de eerste augustusdagen, toen we margarine naar huis brachten, omdat boter ontbrak, en geen vlees meer vonden, durven dromen wat thans werkelijkheid is? De weeldewinkels? Ze schetteren van overvloed, van goud en edelgesteente. Zij ook krijgen hun kopers weer. Wat zeg ik? De juweelhandel heeft zich aan een nieuwe bron van kunst gelaafd en aangenaam verfrist. Onze wapenmakers, kunstenaars in miniatuur tot de onbegrijpelijkste fijnheid, tot de wonderbaarste in staal uitgewerkte bloemenbloei toe, hebben in hun gedwongen werkloosheid de verschijning van een hemelzending gehad. Ze zijn naar onze slagvelden gaan bommenscherven zoeken en brokken van de veelvoudige vernieling. Van die lelijke, verwoeste en verroeste onwaarde hebben ze juwelen gemaakt met allerhande vorm, tot veelsoortige dienst. Het zijn, zo gaat men daarover aan het dichten, als heilige relikwieën, ergens uit een zilveren schrijn genomen om aanbeden te worden. Men vereert ze. Men koopt ze voor de schrijftafel, voor een borst- of doekjuweel. Ofwel is het een ring uit een geweerloop gemaakt en ingelegd met zilveren letters: Souvenir de Liège, la vaillante. – Gloire à nos morts! Het zijn volmaakte sabels, bajonetten, geweren, lansen, ganse soldaten, zo klein, zo fijn en zo bekoorlijk, dat men zich verbaasd afvraagt, hoe een grove manshand dergelijk kleinood en in dit kleinood nog bijna microscopische kleinheid kan sieren.

Wie nu nog twijfelt, zich afvraagt of de oorlog wel wezenlijk uit is, moet in de avonduren een wandeltoertje maken in de Carré, waarvan de rue de la Cathédrale en de rue Pont d'Avoy de meest geheiligde straten zijn. Daar is in vredestijd de hemel van de studenten. Daar

heersen de tweeduizend Russen en Polen, met al hun ontstuimige jeugd en klinkt hun taal overheersend als in het eigen vaderland, uit de mond van het overwegend getal joodse zonen, zowel als uit die der orthodoxen of revolutionairen. Daar ook heerst onze studentenjeugd. De hele levensbloei joelt er, hoeft het gezegd, in een bedwelmend vlinderfladderen van koren dromerige nimfelijnen, die neerdalen, waar studenten munt slaan, en als nachtvlinders vallen op het tuinprieeel onder welks bloemen een elektrische lamp een deel van de donkere nacht helder maakt als een feestzaal. Daar paraderen onze rijke Spaanse en Chinese studenten met hun herbergprinsessen, die toonaangevend blijven heersen over de klerenpronk en de avond- en nachtweelde. Een stroming, drukker dan die in de Kalverstraat te Amsterdam, slaat daar van duw en deining tot golven uit, die hele hopen allerhande mensen meenemen van straat naar stoep, van drankzaal naar Palace of Walhalla. Geen schreeuw, zelfs geen roep. Nergens storing in die woeste, driftige lucht. Over alles een bezieling van ontstuimigheid, die binnen blijft, en verzuchtingen door geen woorden uit te beelden, doet ontstaan, zoals bellen ontstaan wanneer gistende gassen opborrelen uit een poel. De oorlog sloeg dit alles teniet. Weg de studenten! Weg de nimfen. Heden zijn de studenten niet terug, doch het lichte bloemig volkje heerst in de Carré op een wonderbare wijze, met onverstoorde jeugdvreugde te kennen gevend, dat ze boven de treurige tijden zweven als sterren in een heldere hemel. De oorlog is uit. De cinema's, op één na, de feestpaleizen, alle, zijn open in de namiddag en 's avonds. Volk, gewone mensen, kleine burgerij, moeders en kinderen, werkvolk stromen naar binnen.

Iemand zegde ons zopas, toen we door de zo overdruk bewoonde rue Saint-Séverin gingen, met links en rechts bakkerijen, vleeshouwerijen, volksmagazijnen en allerhande handel tot dienst en nut van bloeiend werkvolk, alles vol, overvol met waar, met kopers.

Iemand zegde, de mensen, wij allen eten te veel. Me dunkt dat men nooit meer at dan nu, nooit waren onze vleeswinkels zo rijkelijk voorzien. We moesten de vriend gelijk geven. Alles slaat verbazend en aanhoudend op, en de vleeshandelaars, de boter- en eierverkopers winnen geld als water.

Wie antwoordt nu beslist? Is de oorlog uit in de vestingstad Luik? De oorlog, die haar forten tot scherven en gruis schoot en verscheidene van haar buurtdorpen wegschoor van de aardbodem? De oorlog ... ? Hoor de stem van onze zonen: De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. – Uit de diepten roep ik tot U, Heer, Heer verhoor mijn stem. Ze werd gehoord en verhoord door gans het Luikerland, zover kanon en vernieling mensen en goed hebben vernietigd. De dagen van Allerheiligen en Allerzielen, allertreurigste mist- en regendagen, werden hier met sprakeloze ingetogenheid gevierd. Men moet met onbevangen blik dergelijke plechtige rouwdagen meeleven om onbevangen te kunnen oordelen over hun grootsheid, hun plechtigheid.

Hoe is het mogelijk, dat zo'n heel druk bewoonde streek, zo ineens in onafzienbare stoeten, urenlang ganse brede, lange straten met neerslachtingheid en rouw kan vullen, die optrekt naar al de begraafplaatsen van stad en buurt? Drie volle heilige dodendagen lang! De zwarte stroming, verhelderd met vrachten witte chrysanten, trekt door stromende regen de steile hoogte van Robermont op naar het gemeentekerkhof, dat weldra een echt bloemenparadijs werd. Hier ook is de oorlog uit. Hier heerst onverstoorde vrede. De vijanden van augustus, de Duitsers, rusten hier eeuwig, naast de Belgen. Hier is geen vijand meer, waar onze helden rusten, bisschop Rutten heeft de vredestem laten horen in zijn plechtige deelneming aan de betoging te Robermont, die eindigde toen het reeds avond was.

Even plechtig eerde men aan de overzijde van de stad andere gevallen, thans rustend op het Sint-Walburgakerkhof. Het gemeentebestuur van Seraing, volledig socialistisch, had een kinderbetoging ingericht, om het volk in de plechtigheid naar het kerkhof voor te gaan. Aan het hoofd de ganse gemeenteraad. Achter hen de schoolkinderen, die, wanneer ze de graven van onze dapperen voorbijgingen, hun bloementuiltjes neerlegden op de aarde, die onze zonen bedekt. Het was ontroerend, dit huldigend kinderoffer. Het volk werd door smart overweldigd. Een marmeren plaat, door de jeugd neergelegd, roept: "A nos aïnés, morts glorieusement pour la Patrie: notre admiration et notre amour." Het onderwijzerskorps legde een tweede marmeren plaat neer, met het gulden opschrift: "Gloire à ceux qui sont morts pour Elle." Er was een rouwfeest te Herstal, te Bonnelles, te Spa, te Hoi, te Herve, te Visé, overal door het hele Luikerland, waar de strijd heeft gewoed, waar de heldenmoed onze kinderen, zonder vrees, naar de hemel van het Vaderland heeft gevoerd. De oorlog mag uit zijn, doch de herinnering aan hen, die we kusten met een groot "tot eventjes", en die nooit meer terug kwamen, die herinnering en ook deze aan zoveel ellende en onheil, zal nooit verbleken in het bestaan van het huidige en veel volgende geslachten.